

EFECTELE JURIDICE ALE HOTĂRĂRIILOR JUDECĂTOREȘTI

Elena BELEI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

SUMMARY

The judicial decision is a procedural act emitted in a written form, with an individual and authoritative character, adopted by the judicial instance on the grounds of the legislation in force, in the process of examination and settling out of the civil cases.

Being both a realization and a law enforcement document, the impact of the judicial decisions increase in the context of the achievement of the civil justice goals.

According to the effects produced, the judicial decisions are divided into final, not final and irrevocable.

The possibility of contestation of the decision emitted by the judicial instance does not allow to affirm that from the date the decision was pronounced the litigation has been settled out and the legal order has been reestablished. Thus, only after it remains irrevocable, the judicial decision may be considered as truth, that is to say it shall obtain the power of an adjudicated thing. The authority of the adjudicated thing represents a guarantee for the stability of the outcome of the making justice process.

According to our civil procedure legislation, a judicial decision acquires the authority of the adjudicated thing if it produces some juridical effects: obligativity, executeness, exclusiveness and prejudiciality.

The decisions become obligatory and executory since they remain final. The other two effects appear from the moment the decision remains irrevocable.

The obligativity of the judicial decisions extends, firstly, on the participants at the process. For the persons who were not involved in the process the obligatory character is still problematic from the point of view of the national regulations.

The executeness means the possibility of a forced execution of the decision pronounced by the court, in case it is not executed voluntarily.

The exclusiveness determines the impossibility of a repeated addressing to the court of the same parties and of their rights successors with the same claims, on the same grounds.

The prejudiciality makes it impossible to give estimation in another process of the facts and juridical relations which have already been established through a judicial decision.

Clasificarea hotărârilor judecătorești

Fiind un act de dispoziție a primei instanțe, hotărârea judecătorească este un act procesual emis în formă scrisă cu caracter individual, autoritar și obligatoriu, adoptat de către instanța de judecată în baza legislației în vigoare în procesul examinării și soluționării pricinilor civile.¹

Hotărârea judecătorească este scopul final spre care tind părțile în litigiu și în mod firesc acest act dispozițional al judecății produce o serie de efecte juridice. Doctrina procesual civilă este destul de controversată cu privire la efectele hotărârilor judecătorești, iar din legislația autohtonă ar trebui înlăturate pe cât este posibil unele inexactități. Pentru a analiza care sunt efectele juridice ale hotărârilor judecătorești în Republica Moldova,

în special când ele pot fi examinate în apel, recurs și revizuire și când devin executorii, urmează să distingem câteva tipuri de hotărâri judecătorești: hotărâri nedefinitive, hotărâri definitive și hotărâri irevocabile.

Nedefinitive sunt hotărârile care, după pronunțarea conform legii, sunt susceptibile de atac cu apel.

Evidențierea *hotărârilor definitive și a celor irevocabile* de către legiuitorul moldav devine inoportună, întrucât legislația procesual civilă, în loc să facă lumină în clarificarea acestor categorii de hotărâri, produce mai multe confuzii și ambiguități. Conform art.254 C.proc.civ., rămân definitive hotărârile judecătorești: a) emise în primă instanță fără drept de apel; b) emise în primă instanță, supuse apelului, după examinarea pricinii

în apel, în cazul în care apelul este respins; c) emise în apel prin care s-a rezolvat fondul cauzei. Irevocabile sunt hotărârile judecătorești: a) emise în primă instanță, după expirarea termenului de atac; b) emise în primă instanță, atacate în apel sau recurs, după examinarea pricinii în recurs, în cazul în care recursul este respins; c) emise în recurs, prin care s-a rezolvat fondul cauzei.

Conceptele „hotărâre definitivă” și „hotărâre irevocabilă” sunt clarificate fără echivoc în doctrină. **Definitive** sunt numite hotărârile care nu pot fi atacate cu apel, adică participanții la proces nu mai au posibilitatea legală de a solicita rejudecarea fondului pricinii civile respective. Hotărârile **irevocabile*** sunt actele dispoziționale judecătorești care nu pot fi contestate nici cu apel, nici cu recurs, adică în privința lor instanțele judecătorești nu se mai pot expune, litigiul de drept considerându-se din acel moment soluționat. Hotărârile irevocabile sunt neanulabile.**

Sintetizând actualele norme de procedură civilă în vigoare, putem atribui caracterul definitiv și irevocabil hotărârilor judecătorești pronunțate de către instanțele de judecată în felul următor:

- Hotărârile pronunțate de către judecătorii cu drept de apel nu sunt nici definitive și nici irevocabile din data pronunțării. Dacă aceste hotărâri nu vor fi atacate cu apel, ele vor deveni definitive și irevocabile după expirarea termenului de atac (20 de zile).

- În caz de declarare a apelului, hotărârea judecătorească va deveni definitivă dacă:

- a) cererea de apel nu va fi examinată în fond – la expirarea termenului pentru atacarea încheierii Curții de Apel cu privire la restituirea cererii de apel (art.369 C.proc.civ.) sau încetarea procedurii de apel ca urmare a retragerii apelului (art.374 C.proc.civ.) *sau*

- b) după examinarea fondului apelului, apelul va fi respins cu menținerea hotărârii atacate – de la data adoptării de către Curtea de Apel a deciziei respective (art.385 alin.(1) lit.a) C.proc.civ.).

- Dacă decizia sus-menționată a Curții de Apel nu va fi supusă recursului, hotărârea judecătorească va deveni irevocabilă la expirarea termenului rezervat de lege pentru atacare (2 luni).

- În caz de declarare a recursului împotriva deciziei instanței de apel prin care apelul a fost respins

cu menținerea hotărârii primei instanțe, hotărârea judecătorească va deveni irevocabilă dacă:

- a) cererea de recurs nu va fi examinată în fond – de la data emiterii de către Curtea Supremă de Justiție a încheierii de restituire a cererii de recurs (art.438 C.proc.civ.) sau a deciziei privind recunoașterea recursului drept inadmisibil (art.440 C.proc.civ.) *sau*

- b) după examinarea fondului recursului, recursul va fi respins cu menținerea deciziei instanței de apel și a hotărârii primei instanțe – de la data adoptării de către Curtea Supremă de Justiție a deciziei respective (art.445 alin.(1) lit.a) C.proc.civ.).

- Hotărârile pronunțate de către judecătorii fără drept de apel, precum și cele adoptate de către Curțile de Apel ca instanțe de fond sunt definitive de la pronunțare. Dacă aceste hotărâri nu vor fi atacate cu recurs, ele vor deveni irevocabile după expirarea termenului de atac (20 de zile).

- În caz de declarare a recursului, hotărârea pronunțată fără drept de apel va deveni irevocabilă dacă:

- a) cererea de recurs nu va fi examinată în fond – la expirarea termenului pentru atacarea încheierii instanței de recurs* cu privire la restituirea cererii de recurs (art.409 C.proc.civ.) sau la încetarea procedurii de recurs ca urmare a retragerii recursului (art.411 C.proc.civ.) *sau*

- b) după examinarea fondului recursului, recursul va fi respins cu menținerea hotărârii atacate (art.417 alin.(1) lit.a) C.proc.civ.).

- Dacă după examinarea apelului Curtea de Apel adoptă o decizie prin care casează hotărârea primei instanțe și emite o nouă hotărâre (soluționează fondul pricinii), aceasta este definitivă la data adoptării. Dacă decizia instanței de apel nu va fi atacată cu recurs, ea va deveni irevocabilă după expirarea termenului de atac (2 luni).

- În caz de declarare a recursului, decizia instanței de apel prin care a fost soluționat fondul pricinii va deveni irevocabilă dacă:

- a) cererea de recurs nu va fi examinată în fond – de la data emiterii de către Curtea Supremă de Justiție a încheierii de restituire a cererii de recurs (art.438 C.proc.civ.) sau a deciziei privind recunoașterea recursului drept inadmisibil (art.440 C.proc.civ.) *sau*

- b) după examinarea fondului recursului, recursul va fi respins cu menținerea deciziei instanței de apel – de la data adoptării de către Curtea Supremă de Justiție a deciziei respective (art.445 alin.(1) lit.a) C.proc.civ.).

- Deciziile pronunțate de Curțile de Apel și de Curtea Supremă de Justiție ca instanțe de recurs sunt irevocabile de la pronunțare.

* Încheierile adoptate de Curtea Supremă de Justiție ca instanță de recurs nu pot fi atacate cu recurs.

* Din latină *irrevocabilis* înseamnă care nu se poate revoca sau schimba, asupra căruia nu se poate reveni.

** Irevocabilitatea oricărei hotărâri judecătorești este relativă. Caracterul absolut lipsește din considerentul posibilității utilizării revizuirii drept cale de atac extraordinară de retractare (art.446 C.proc.civ.) și din cauza posibilității repunerii în termenele legale de exercitare a apelului (art.363 alin.(3) C.proc.civ.) sau a recursului ordinar (art.402 alin.(3) C.proc.civ.).

Efectele juridice ale hotărârilor judecătorești

Chiar și hotărârea judecătorească nedefinitivă produce unele efecte juridice. Ca prim efect juridic o hotărâre judecătorească dezinvestește instanța de judecare a cauzei, ceea ce înseamnă că judecătorii care s-au pronunțat asupra conflictului dintre părți nu mai pot reveni asupra soluției date. Pronunțarea unei hotărâri suplimentare (art.250 C.proc.civ.), explicarea hotărârii (art.251 C.proc.civ.) sau corectarea greșelilor din hotărâre (art.249 C.proc.civ.) în condițiile legii nu subminează efectul dezinvestirii instanței de judecată. Judecătorul nu va reveni asupra soluției pronunțate atunci când explică hotărârea sau corectează o greșeală materială ori de calcul evidentă. Nici în cazul pronunțării unei hotărâri suplimentare soluția pricinii civile nu se va schimba, ea pur și simplu va fi completată în condițiile legii. De asemenea, ca efect al hotărârilor judecătorești nedefinitive este posibilitatea subiecților de a ataca în ordinea stabilită de lege hotărârea pronunțată, iar în anumite cazuri expres prevăzute (art.256, art.257 C.proc.civ.) hotărârile nedefinitive sunt sau pot fi imediat executorii.

Posibilitatea atacării hotărârii pronunțate de instanța de judecată nu ne permite să afirmăm că din data pronunțării hotărârii litigiul de drept a fost aplanat și prin hotărârea dată de instanță s-a restabilit ordinea de drept. Așadar, numai după ce va rămâne irevocabilă, hotărârea judecătorească va ține loc de adevăr, adică va obține puterea lucrului judecat. Autoritatea lucrului judecat este o garanție a stabilității rezultatelor înfăptuirii justiției. Iar aceasta într-un final va determina securitatea raporturilor juridice, finalitate promovată insistent în practica Curții Europene a Drepturilor Omului.²

În sens clasic, semnificația puterii lucrului judecat reprezintă o regulă, potrivit căreia ceea ce s-a decis printr-o hotărâre judecătorească exprimă adevărul și de aceea judecata nu poate fi reluată. În acest sens, o cerere nu poate fi examinată și soluționată decât o singură dată, iar constatările făcute de către instanța de judecată nu pot fi contrazise printr-o altă hotărâre. Conform legislației noastre procesual civile, o hotărâre judecătorească dobândește puterea lucrului judecat dacă produce unele efecte juridice: exclusivitatea, prejudicialitatea, obligativitatea, executorialitatea.

Exclusivitatea determină imposibilitatea adresării repetate în judecată a acelorași părți, precum și a succesorilor lor în drepturi cu aceleași pretenții, în baza acelorași temeuri. În conformitate cu art.169 alin.(1) lit.b) și art.265 lit.b) C.proc.civ., hotărârea irevocabilă pronunțată într-un litigiu face imposibilă adresarea repetată în judecată cu aceeași acțiune. Important este ca instanța de judecată să califice corect acțiunile civile care au aceleași părți, același obiect și aceleași temeuri. Datorită faptului că, potrivit art.137 alin.(2) C.proc.civ., hotărârea

judecătorească se consideră ca probă scrisă, ea este un înscris autentic, care emană de la o autoritate de stat și care respectă exigențe de formă și de conținut obligatorii. Această calitate este unanim recunoscută în doctrină și constituie un suport sigur al prejudicialității.

Prejudicialitatea face imposibilă o altă apreciere într-un alt proces a faptelor și raporturilor juridice care au fost deja stabilite prin hotărâre judecătorească. Conform art.123 alin.(2) și art.254 alin.(3) C.proc.civ., faptele stabilite printr-o hotărâre *irevocabilă* nu se cer a fi dovedite din nou și nici nu pot fi contestate la judecarea altei pricini la care participă aceleași persoane. Prejudicialitatea are limite subiective și obiective. Cele subiective cer ca acest efect juridic să se producă prin participarea la alt proces a acelorași persoane. Limitele obiective se referă la examinarea în cadrul altui proces a acelorași fapte și raporturi juridice în privința cărora a fost emisă deja o hotărâre irevocabilă. Respectarea prejudicialității contribuie la soluționarea justă a pricinilor civile, exclude posibilitatea pronunțării hotărârilor contradictorii, facilitează procesul probației. În contextul art.69 alin.(2) C.proc.civ., hotărârea judecătorească nu va avea puterea lucrului judecat în cadrul examinării acțiunii în regres dacă partea interesată nu a atras în proces intervenientul accesoriu.

Puterea lucrului judecat investește o hotărâre judecătorească cu obligativitate și executorialitate. Aceste două efecte juridice sunt interdependente. Ele relevă impactul cel mai simțit al hotărârii judecătorești și asigură transpunerea ei în viață.

Obligativitatea hotărârilor judecătorești este obiectul unor dispute doctrinare aprinse, îndeosebi referitor la limitele subiective ale obligativității hotărârilor judecătorești. În primul rând, caracterul obligatoriu al hotărârii judecătorești se extinde asupra participanților la proces. Aceștia trebuie să-și conformeze conduita după cum autoritatea judecătorească s-a expus în hotărâre: fie că se referă la recunoașterea unui drept, la executarea unei obligații ori la modificarea unui raport juridic. Persoanele care nu au fost atrase la examinarea și soluționarea unei pricini civile, dar au fost lezate în drepturi prin hotărâri judecătorești, se pot adresa judecății pentru a-și apăra drepturile, libertățile sau interesele legitime (art.16 alin.(3) C.proc.civ.). Evident că o bună ordine de drept exclude încălcarea drepturilor altor persoane prin hotărâri judecătorești, a căror menire este să apere și nu să încalce drepturi, libertăți și interese legitime. Dar, în contextul realității noastre o atare specificare în lege ne permite să afirmăm că hotărârea judecătorească obligatorie prin care se încalcă drepturile altor persoane neatruse în proces nu va fi opozabilă față de acestea, dacă ele se vor adresa în judecată cu o acțiune civilă separată. Considerăm, totuși, că instanța care va examina acțiunea

civilă depusă conform art.16 alin.(3) C.proc.civ. nu va putea schimba conținutul hotărârii judecătorești obligatorii prin care se încalcă drepturi. În acest sens mai utilă și rațională ar fi introducerea unei căi de atac de retractare (ce ar permite revederea fondului), a cărei utilizare va putea permite casarea hotărârii judecătorești prin care se încalcă drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanelor neatruse în proces.

Hotărârile judecătorești sunt obligatorii, de asemenea, pentru toate autoritățile publice Republicii Moldova, asociațiile obștești, persoanele oficiale, organizațiile și persoanele fizice (art.120 din Constituție, art.16 C.proc.civ.). Aceasta înseamnă că respectivii subiecți de drept nu trebuie să întreprindă acte de natură să contravină hotărârii judecătorești, ceea ce în esență constituie respect față de autoritatea judecătorească sau să întreprindă niște acțiuni, conformându-și astfel activitatea cu hotărârea judecătorească. Altfel spus, să execute hotărârea judecătorească dacă li se adresează și să nu emită decizii contrare hotărârii. Conform art.16 C.proc.civ., caracterul obligatoriu revine actelor judecătorești *definitive*.

Executorialitatea semnifică posibilitatea de a pune în executare silită hotărârea pronunțată de către instanță dacă ea nu se execută benevol. Conform art.255 C.proc.civ., hotărârea se execută după ce devine *definitivă*, cu excepția cazurilor de executare imediată. O hotărâre definitivă este obligatorie și executorie (art.16 și art.255 C.proc.civ.). Dar, caracterul executoriu al hotărârilor definitive nu este absolut, din cauza caracterului suspensiv al recursului împotriva hotărârilor date fără drept de apel (art.403 C.proc.civ.) și al caracterului condiționat suspensiv al recursului împotriva deciziilor date în apel (art.435 C.proc.civ.). Astfel, pronunțarea unei hotărâri care nu poate fi atacată cu apel este susceptibilă de recurs, iar recursul suspendă executarea hotărârii, cu excepția cazurilor prevăzute de lege. Deciziile pronunțate în apel de asemenea sunt susceptibile de recurs, care suspendă executarea hotărârii în cazul strămutării de hotare, distrugerii de plantații și semănături, demolării de construcții sau de orice bun imobil, în alte cazuri prevăzute de lege. În pricinile patrimoniale instanța investită cu judecarea recursului este în drept să dispună suspendarea executării hotărârii atacate cu recurs dacă recurentul a depus cauțiune. În pricinile nepatrimoniale, executarea hotărârii poate fi suspendată la cererea motivată a recurentului.

Celelalte caractere ale hotărârilor judecătorești devin viabile doar dacă această hotărâre mai este și incontestabilă, adică nu poate fi atacată cu recurs. Efectul incontestabilității este și el relativ, deoarece atunci când partea este în drept să atace cu apel sau recurs, este repusă în termenul legal de atac, hotărârea își pierde efectele sale

juridice și procesul înfăptuirii justiției continuă.

Nu mai puțin importante sunt și celelalte efecte juridice ale hotărârii judecătorești, relevante amănunțit în doctrina română.³

Nu toate hotărârile judecătorești au nevoie de etapa procedurală a executării. De exemplu, hotărârile pronunțate în cazul examinării acțiunilor civile de constatare sunt lipsite de faza executării, întrucât drepturile constatate de instanța de judecată au preexistat judecății, iar prin hotărâre li se recunoaște retroactiv existența, cum ar fi în cazul declarării nulității unei căsătorii: efectele hotărârii judecătorești nu sunt valabile doar pentru viitor, dar și retroactiv, începând cu momentul încheierii căsătoriei. În astfel de cazuri hotărârile judecătorești au efect declarativ. Efectul declarativ al hotărârii judecătorești nu este unul absolut, fiindcă, examinând și soluționând acțiuni civile în transformare, instanța de judecată prin hotărârea sa va institui o situație juridică nouă. De exemplu, în cazul desfacerii căsătoriei prin hotărâre judecătorească, instanța va transforma o situație juridică ce a existat legal până la pronunțarea hotărârii în alta nouă, efectele desfacerii căsătoriei fiind valabile doar pentru viitor.

Ultimul efect al hotărârii judecătorești se referă la prescripția extinctivă. După pronunțarea hotărârii se produce schimbarea obiectului prescripției, adică prescripția dreptului la acțiune se înlocuiește cu prescripția dreptului de a cere executarea silită. Conform art.18 alin.(1) Cod de executare al Republicii Moldova, termenul de prescripție pentru prezentarea actului spre executare a hotărârii judecătorești este de 3 ani după ce a devenit definitivă, dacă legea nu prevede altfel.

Efectele juridice pe care le produce o hotărâre judecătorească ca act final de aplicare și realizare a dreptului trebuie să asigure stabilitatea și eficiența realizării acestuia. De aceea, reglementarea cât mai precisă și justă a efectelor hotărârilor judecătorești va facilita și va garanta apărarea efectivă a drepturilor, libertăților și intereselor legitime în justiție.

Note:

¹ *A se vedea: Гражданский процесс / Под ред. Яркова В.В. – Москва: Волтерс Клувер, 2006, p.361.*

² *Popov vs Republica Moldova nr.74153/01 din 18.01.2005; Roșca vs Republica Moldova nr.6267/02 din 22.03.2005; Oferta Plus vs Republica Moldova nr.14385/04 din 19.12.2006; Moldovahidromaș vs Republica Moldova nr.30475/03 din 27.02.2007; Bujnița vs Republica Moldova nr.36492/02 din 16.04.2007; Eugenia și Doina Duca vs Republica Moldova nr.75/07 din 3 martie 2009;*

³ *A se vedea: I.Deleanu. Tratat de procedură civilă. Vol.II. – București: ALL Beck, 2005, p.88.*